

Millenium

1. DZSIHÁD

Amikor ketten enni vagy párbajozni készülnek, mindig megjelenik egy harmadik – a *tertium quid*,¹ parazita, tanú, próféta, menekülő. (lásd M. Serres, *Hermes*.)

Öt évvel ezelőtt még mindig lehetséges volt harmadik pozíciót elfoglalni a világban: a sem nem elutasítást, sem nem színlelt alárendelődést, hanem a dialektikán kívül eső tartományt – akár a visszavonulás terét is –, az eltűnést mint a hatalom akarását.

Ma azonban már csak egyetlen világ van – a „Történelem diadalmas vége”, a képzelet elviselhetetlen fájdalmának a vége – tulajdonképpen a cybernetikai Társadalmi Darwinizmus apoteózisa. A pénz a Természet törvényének nevezi ki magát, és abszolút szabadságot követel. Teljesen átszellemülve, túlhaladott testétől (a puszta termeléstől) megszabadulva, a Föld fölött lévő gnosztikus numizsféra távolában a végtelenség és pillanatnyiság felé áramolva, egyedül a pénz fogja meghatározni a tudatot. Öt évvel ezelőtt véget ért a XX. század, ez a millennium. Ahol nincs második, nincs szembenállás sem, nem lehet harmadik, nem lehet sem-sem. Így csak egy választásunk marad: vagy elfogadjuk magunkat „utolsó emberként”, vagy szembenállónak tekintjük magunkat. (Vagy automonotónia vagy autonómia.) Minden visszavonulási pozíciót újra kell gondolnunk az új stratégiai igények szempontjából. Bizonyos értelemben sarokba vagyunk szorítva. Ahogy a régi ideológusok mondták volna, helyzetünk „ténylegesen forradalom előtti” újra. Az ideiglenes autonóm területen, a lázadáson túl ott a szükségszerű forradalom: a „dzsihád”.

2. EGYFORMASÁG

Amíg a XX. századi ideológia legfeljebb entrópia volt, a XXI. századi pénz maga a káosz. Bár a polgári és a polgárság ellenes filozófia is egyetlen világot tételezett, melyet a tudomány formált egységes tudattá, valójában maga a pénz lesz az, ami meg is valósítja ezt a világot.

A pénz nem vándorol. Míg a nomádok egyik helyről a másikra vándorolnak, addig a pénz időből időbe halad, a teret eltörölve. A pénz nem rizóma, hanem

¹ *Tertium quid*: a IV. századi Apollinarius-követők kifejezése a krisztológiai vitákban: Krisztus se nem isteni, sem pedig emberi eredetű, hanem mindkettő keveréke, egy „harmadik dolog” (latin). – *A ford.*

káosz, köztes dimenzió, inorganikus, mégis reprodukív (végtelen számú regresszív leágazással) – a halottak nemisége.

A „Tőkét” tehát „különös attraktornak” kell tekintenünk. A pénz alapvető matematikája („a kormányozhatatlanság”) talán már olyan ezoterikus hálózatokon is nyomon követhető, mint a SWIFT, a bankok és arbitrázsházak magán internete, ahol naponta milliárd dollár lép be a cybertérbe (ám ennek kevesebb mint öt százaléka tartozik csak közvetett módon a tényleges termeléshez).

Az egy világ képes megbirkózni a „káossal”, de közben minden valódi komplexitást egyformaságra és szeparációra (sameness & separation) redukál. A tudat maga „lép be a reprezentációba”, mivel a jelenlétet követelő megélt tapasztalatot tagadni kell, nehogy egy másik világ létrejöttével fenyegetsen a zárt téren kívül. A képek mennyországában nincs más, csak a képernyő utóélete, a gnosztikus csillagkapu, a testnélküliség üvegburka. Határtalan egyformaság a zárt terek háttartalanságában, vég nélküli összekapcsolódás, mégis végtelen magány. A vágy mérhetetlen azonossága és a beteljesülés mérhetetlen messzesége.

3. A VÁGY MANIPULÁCIÓJA

Az egy világ nem képes az örömet magát nyújtani, csak a képét: ártalmas hermetika, valamiféle fordított *baraka*, az eseményhorizont vagy a vágy megszüntetése. Az „öröm spiritualitása” épp egy olyan jelenlétben rejlik, amit nem lehet anélkül reprezentálni, hogy el ne tűnne: kifejezhetetlen, megkérdőjelezhetetlen, csak az „ajándék gazdaságban” lehetséges, mely mindig a csere ortodoxiáján és paralízisén túl létezik (vagy mindig ott fedeződik fel újra). A vágy itt ilyen röppályán végzett mozgásként határozódik meg, nem mint a pénz által enyhíthető viszketés.

A radikális elmélet újabban azon az elképzelésen alapulva dolgozta ki a vágy problematikáját, hogy a Tőke a vágyal foglalkozik és képes kielégíteni azt. A vágy ennél fogva önös és reakciós. De már Benjamin rámutatott, hogy a Tőke érdeke éppenséggel nem a vágy kielégítése (pl. nem az örömszerzés), hanem a vágy fokozása az „utópikus nyomok” (Marx szavaival élve, az árucikkek metafizikai blöffje) segítségével. Azt állítani, hogy a tőke felszabadítja a vágyat, szemantikai abszurdum, ami „félrefordításon” alapul: a Tőke önmagát szabadítja fel a vágy elszolgaisításával. Fourier szerint egyedül a tizenkét – nem elfojtott – Szenvedély szolgálhat a társadalmi Harmónia lehetséges alapjául. Ha nem is követjük számisztrikáját, beszállunk röptébe.

Az egy világ negatív hermetikájával és hamis érzékiségével az ellentábor saját gnózisát állítja szembe, a jelenlét párbeszédét, az öröm reprezentációja meghaladásának örömet – mint kritériumot. Nem a cenzúrát, nem a kép manipulációját (management of the image), hanem ennek a fordítottját: a képzelet felszabadítását a kép uralma alól, erőszakos mindenüttl jelenvalósága és kizárólagossága alól. A kép önmagában ízetlen, akár a bioparadicsom vagy -körte, szagtalan, mint maga

a civilizáció, a „biztonság társadalma”, a puszta túlélés kultúrája. A mi küzdelmünk egyrészt küzdelem a gyarmatosított hallás és a nagyhatalmi tekintet ellen, ugyanakkor harc a szaglásért, tapintásért, ízlelésért – és a „harmadik szemért”.

Ha a vágy eltűnt önnön reprezentációiban, meg kell mentenünk. Csöndre és titokzatosságra van szükség, mi több, a kép elleplezésére: végső soron a tiltott dolog újbóli megidézésére. Csak egy olyan erősz képes harmóniát teremteni a dzsihád esztétikájával, mely szabadulást keres a kép banalitásának zártságából (és itt a tudatosság aligha számít), s ebben úgyszólván irreleváns, hogy hagyományos vagy nem hagyományos szerepekben, tettekben jut kifejeződésre.

A nemiséget magát tudatmódosító szernek tekinthetjük: mely a „szent növényekhez” hasonlóan nemcsak megismerési struktúrát, de képi tartalmat is nyújthat. Az ünnep számunkra „tréfás komolyság” (régik alkímiai definíció), vagy még inkább rituális szükségszerűség. A „megvilágosodás” is materiális, testi princípium – a titkunk pedig, hogy tervünknek nem kell kizárólag Nietzsche semmijére épülnie.

4. A ZÖLD ÁRNYALAT

A vadon a vágynak ezt az eredendő megfélemezhetetlenségét jelképezi. A nem-emberi kiküszöbölése az emberi kiküszöböléséhez vezet: a kultúra csak azzal szemben határozható meg, ami nem az. Ebben rejlik a pogányság teljessége: az iszlámban a zöld címerszín, mert a „víz, a növényzet és egy gyönyörű arc” (ahogy a Próféta mondta) ontológiai kiváltságot élvez a tapasztalatban – és valójában az egyforma-ság és szeparáció ezoterikus elutasításának alapjai ezek – az isteni mint különbözőség, immanens és közvetlen, nemcsak a „Természetben”, de a kertben és a városban is mint az élet önmaga utáni vágyának spontán organikus kikristályosodása. Talán minden „valódi” vadon eltűnt a vágy kartomantikus manipulációjában (management of desire) – végül is az egy világ nem ismer másikat –, de ha így áll a helyzet, akkor a kísértete kísérti ezt a világot. Visszahívható, helyreállítható.

Ha a Természet denaturalizálódik a közvetítés gyilkos muzeológiai tekintetétől és ha „minden” közvetített (még a „közvetlen érzéki észlelés” is), akkor hogyan beszélhetünk helyreállításról vagy „közvetlenségről”? Először azért, mert (másképp fogalmazva) „nem minden lépett be a reprezentációba”. Az egy világ igénye az egyetlenségre természetesen hamis: definíció szerint minden bezárt területhez tartozik egy külső világ a reprezentációban, nem beszélve arról, hogy minden határ valamitől elhatárol, vagyis a többértelműség terétől. Az egység sérthetetlennek mutatja magát, de gyengesége éppen abban a pillanatban lepleződik le, amikor nem reflektálódik a megélt tapasztalatban: szétesésben, ürességben, unalomban, silányságban mutatkozik meg – talán ez lehetne a pillanat, amikor „felhasad a fátyol”, és bepillantunk a jövőbe, vagy legalább a jövő utáni vágyunkba.

Másodszor azért beszélhetünk helyreállításról, mert nem minden, az egység bezártságába foglalt vagy abban létrehozott reprezentáció tekinthető hatásosnak

az elnyomás szempontjából. (Olykor akaratlanul) magát a nyelvet is megkíséríti önmaga meghaladásának poétikája a felforgatás, a „csodálatos kitörése” által. Úgy tűnik, az élet konspirál ezzel a kívülállósággal úgy, hogy végül már a reprezentáció sem képes reprezentálni.

5. KÉSZPÉNZ

A zöld a pénz elátkozott termékenységének szimbóluma lett, természetellenes burjánzása – a megfosztás alkímiaja, a kivételezett és szabadkőműves tekintet korlátlan súlya. Önnön textualitásának meghaladásában a pénz pusztá reprezentációvá válik: holott már a kezdet kezdetén, az első agyagzálogok vagy elektrum-érmék idején sem volt más mint tartozás, pusztá hiány.

„Maga” a pénz megőriz bizonyos ártatlanságot mint egyszerű csere eszköz, úgyszólván „szegény” pénz, mely híján van minden érdeknek a pusztá körforgásban. Ezen a szinten a pénz akár az ideiglenes autonóm területen is betölthetné szerepét, a dzsiháddal kapcsolatban azonban mint Tőkét kell tekintetbe vennünk, mint a megfosztás mértékét és a szeparáció alapvető mitológémiáját.

És amint a pénz meghaladja saját jelentését, és kamat vonható ki minden tranzakcióból, az éter minden megzavarásából: úgy enged utat a „szegény” pénz a „tisztá” pénznek.² Kinek az érdekét szolgálja ez?

A globális gépezet sosem fog éretten a lázadó tömegek ölébe hullni, ahogy az egyetlen Szeme sem fog a népre szállni (mint a három vak Sors egyike): nem lesz átmenet, sem sima, sem nehézkes, a kapitalizmusból valamiféle gazdasági utópiába, egy csodával határos megváltásba a felvilágosodás utáni racionalizmus egyesített tudata és az egyetemes kultúra számára (az excentrikus túléléshez és turisztikai üdvözüléshez fenntartott barátságos sarkokkal) – nem lesz társadalmi demokrácia, amely átveszi az irányítást a nép nevében. A „pénzhatalom” (ahogy a régi agrárszakemberek nevezték) nem egy (konspirációs vagy társadalmi) elit hatalmában van, sokkal inkább az elit van a pénz hatalmában, mint holmi tudományos-fantasztikus mesterséges intelligencia emberi bérszolgái a cybertérben. A pénzhatalom a globális gépezet: legfeljebb darabokra szedhetjük, de nem örökölhettük meg. Megjelenik-e valamiféle elméleti határ a numizsférában, amitől a buborék „önmagától” szét pattan? A végső szakasza és a végső válság felé tart-e a Kapitalizmus, hogy minden válságnak véget vessen, vagy megtalálja a módját, hogy megbirkózzon, sőt profitáljon a „növekedés bárminemű korlátjából” vagy a kaotikus felfordulásból saját fulladással fenyegető zárt légkörében? (Maradj Készenlétben.) Akárhogy is, (Gustav Landauert idézve) nincs „történelmi elkerülhe-

² Lefordíthatatlan szójáték: „poor money” – „pure money” – *A ford.*

tetlensége” egy olyan forradalomnak, mely abban a pillanatban születik újjá, amikor a Tőke győzelmesen lezárja a dialektikát.

(Bizonyos értelemben a Kapitalizmus „elkerülhetetlennek” tűnik a hiány felalálásában: a megfosztás első pillanatában. De hol van pontosan ez a pillanat? A mezőgazdaság egy nagy, hosszan elnyúló válság – de sok kertészkedő-törzsi társadalom éppoly kitartóan elveti a tekintélyelvűséget és ajándékközpontú maradványait, mint a vadászó/gyűjtögető közösségek legtisztább formája. Az ősi hierarchikus államok (Sumér, Egyiptom, a Shang-Kína stb.), sőt még a feudalizmus is megőrzi a kölcsönösség és újra felosztás gazdaságát: a Klasszikus Gazdaságtan által „megjövendölt” Piac egyszerűen nem jelenik meg (lásd Polányi Károly). Mi több, megjelenésének valamennyi fenyegetése jövőbe látó ellenállásba ütközik (ahogy Clastres jósolta volna): a szeparáció és a megfosztás soha nem megy végbe harc nélkül, ennél fogva soha nem jelenik meg abszolút formájában. A körforgásnak és cserének valójában nincs természeti törvénye, a társadalmiságnak nincs történelmi determinációja vagy végzetes atomizáltsága, ahogy a reprezentációnak sincs egységes világa. A Kapitalizmus létezik – de nem önmagában: a forradalom az ellenpárja. És fordítva.)

Nem létezik megfelelő pillanat arra, hogy kijelentsük magunkról, a lázadás állapotában vagyunk. Mi örök eretnekek, már meghoztuk a döntést – akárha egy előző inkarnációban vagy egy időn kívüli mitikus időben, mintha minden újragondolná magát bennünk vagy nélkülünk, és az elutasítás afféle langyos halál előtti halál lenne, a morbiditásba való beletörődés. Számunkra nincs visszatérés az ártatlansághoz hatszáz csatorna eksztázisában, melyek közül némelyik a „Római Birodalom Bukására” vagy akár a korai új kőkorszakra nyúlik vissza. A szeparációnak a pénz és Állam legkorábbi formájában való megjelenése mára egy tízezer éves hagyományt teremtett – végeredményben mit sem számít, „ez-e a válság”. Még mindig magunk döntjük el.

6. OSTROM A KÉPERNYŐN

Az egyformaság és szeparáció médiája a legvallásosabb formában reprezentálja az egy világot: képekbe strukturálja a társadalmiságot. Meghaladásához nem elegendő ennek a folyamatnak a pusztá tudatosítása: az ellenállásnak is vallásos formát kell öltenie az ellenképek újra megidézésében – akár a csodálatos racionalizmusáról is beszélhetnénk ehelyütt. Az egyetlen mód, hogy elkerüljük a pusztá reakciót (és ezáltal a képbe foglalást), úgy tűnik, az egyformasággal és szeparációval szemben folytatott küzdelmünk „szakralizálása” lenne – de csak kudarc esetén vagyunk hajlandók elfogadni, hogy a „Romantika” kritikájával (vagy dicséretével) illessék tézisünket.

Öt évvel ezelőtt az egyformaság és szeparáció médiája csaknem ugyanolyan szabadságot és autonómiát vívott ki, mint maga a pénz médiuma. Így a hangsúlyt

a puszta elnyomásról a megvalósításra és a reprezentáció valamennyi formájának (az oktatástól a reklámig) az „interdiszciplináris”, határok nélküli egybeolvasztására tették, a forma egyetlen „poliszemantikus” katasztrófává olvasztására – a test elmerül a képernyő előtt, a testiség sötétségre redukálódik, mely csak a gnosztikus pleromából³ jövő fényben ölt formát, a transzcendencia birodalmának fényében, melyből a test ki van zárva – az üvegburok mennyországa ez.

A régi Dualizmus egy olyan totalizált topológiába zuhant, melyet a pénz gnoszeografikus geozófiája és dimenziótlansága határoz meg. A „termelés tükrének” helyébe a teljes transzparencia lépett, a terror szédülete. Haza, munka, természet, maga az én, az élet, sőt a halál is újra feltalálható lett mint cserealap – minden: pénz.

(Vegyük figyelembe: mondanunk sem kell, hogy ezek az általánosítások nem a globális Kapitalizmus valóságára, inkább az ideológiájára (a „poszt-ideologikus” megtévesztés ideológiájára) vonatkoznak: mámoros kijelentések egy „információgazdaságról”, a „szabályozatlanság” rejtélyéről (hogyan beszélhetnénk forradalomról, amikor a Tőke már lerombolt minden szabályt?). Természetesen a Tőke valójában nem haladta meg a termelést, csak áthelyezte – valahová a temetőgazdálkodás vagy szemétkerakot közelébe. A Tőke eksztázist akar, nem taylorizmust, tisztaságra vágyik, test nélküliségre.)

Az eksztatikus közvetítés végül gyökereiben blokkolja a kifejezést, mint például a biotechnológiai protézisben vagy a test és a képernyő megkülönböztethetlenségében. Erősz és Thanatosz álmenyegzője: a végső bezárás. A „nagyobb dzsihadot” természetesen az elkülönített én ellen indítják, az igaz én fuldoklása ellen, melynek ki kell fejeznie „urát”, önnön legmélyebb értelmét. De a „kisebb dzsihad” sem kevésbé életteli vagy barakával átitatott: ez az ostrom a képernyőn.

7. AZ ERŐSZAK ERKÖLCSE

Az erkölcs paradox újra megjelenése itt természetesen az ortodoxia romjain indul majd, és semmi állandóbbat nem állít fel ott Ibn Khaldún beduinjainak fekete sátráinál. Mégis, előbb-utóbb a *dzsihad* (harc) (a *ta'wil*-en vagy hermeneutikai exegézisen keresztül) visszavezet a *sariához* vagy törvényhez. De a *sharía* ösvényt, utat is jelent: a céltalan vándor „nyitott útját”. Az értékek itt a képzeletből, pl. a mozgásból keletkeznek. „Ahol az istenek megálltak”, az a valóság. De az istenek továbbmennek, mennek, mint a fény a vízen Pindaros ódáiban.

A merénylet nem immorális, csak lehetetlen. A „terrorizmus” üzenete az, hogy ott nincs ott, csak a puszta üresség és szorongás cybergnosztikus történelemlerakata: a korlátozott felelősség mint kozmikus elv. Fontolóra vehetnénk esetleg az

³ Isteni teljesség (görög) – *A ford.*

eszmék és intézmények elleni erőszak erkölcsét (mi több, egy „képi erkölcsöt”), de a nyelvben nincs kifejezés ilyen formára, és ez fókusz nélküliségre, egyenesen figyelemvesztésre ítéli a harciasságot. Akárhogy is, ez nem pusztán „spirituális állapot” kérdése, hanem a megismerés tényleges ön-átsztruktúrálásának kérdése, nem állapot, hanem „állomás” szúfi terminológiával élve. Kifejezést kölcsönözní az izmaelitáktól: ez a mi Da’wa al Qadimi-nk vagy Ósi Propagandánk – azért ósi, mert soha nem született meg teljesen.

8. FIN DE SIÈCLE⁴

Az utópia fogalmában semmi nem maradt a jövőből. „Remény a reménnyel szemben”: nem foglal magában valódi választást. A jelenlét tisztátalan marad – csak a hiány nyeri el a tökéletes örökkévalóság kristálytiszta csontvázformáját. Erkölcsi ítélet, ha úgy tetszik: intolerancia a dzsiháddal szembenállóval szemben, de többé semmi dandység, semmi merevség és kidolgozott én-konstrukció.

A különbözőség mint identitás megteremti a kifejezés és az akarat módját: ennek a folyamatnak van egy taója, egy spontán rendszerezés a nagyhatalmi karteziánus tekintet helyett. Ez a kifejezési mód mint a kultúra jellemzője (a társadalmiság „maga-csinált” aspektusa) vagy felerősíti a „Természet” rezonanciáját és ily módon képes a világot-mint-konszenzust megváltoztatni, vagy ártalmas sületlenség.

Ezen a ponton ismét aligha számít a „puszta” tudatosság: olyan nem-hétköznapi állapotokra kerül a hangsúly, melyek a koncentrált figyelemben és „gyakorlottságban” meghaladják az önmagára reflektáló intellektus dichotómiáját. Az esztétikai és mentális elkülönülésbe való bezáródás tagadja a tényt, hogy minden öröm önmagunk kiterjesztése, hogy a kölcsönösség nem-ragadozó terjeszkedés. Ha a lázadás mint kifejezés mód egyszerre válasz az egyformaságra és a szeparációra, akkor az definíció szerint a különbözőség és jelenlét és, ahogy a régi frenológusok mondták, a „kommunikációkészség” mozgalmát hozza létre. Ez sem nem puszta „kommunikáció”, mely alá van vetve a közvetítés és testnélküliség béklyójának, sem nem eksztatikus „kommunió” (mely kifejezésen érződik a kényszerű jelenlét fokozott tekintélyelvűsége), sokkal inkább egy ünnepi kötés: a társadalmiság erősa.

9. AZ ISZLÁMLÁZADÁSA

Egy olyan proudhoni föderalizmus, mely nem-hegemón partikularitásokon alapul a szinergikus szolidaritások „nomadológiai” vagy rizomatikus kölcsönösségében: ez a mi forradalmi struktúránk. (E kifejezések alapvető szárazsága az el-

⁴ Századvég (francia) – *A ford.*

méleti mező étellel való feltöltését teszi szükségessé!) A felvilágosodás utáni ideológia finnyásan reagál majd egy olyan vallás vagy életforma forradalmi következtetéseire, mely eleve szemben áll az egyformaság és szeparáció monokultúrájával. A kortárs reakció elsápad majd a szolidaritás áteresztőképessége, porózussága gondolatától, az ünnep és jelenlét mint „forradalmi különbözőség” komplementaritásának és harmonikus rezonanciájának elképzelésétől.

Az iszlám példájával élve, a hiperortodoxia és az ulemokrácia⁵ nem képes olyan könnyedén hegemon/univerzális ideológiává redukálni ezt, inkább kizárja a „szent politika” olyan eltérő formáit, melyeket a szúfizmus (pl. a Naqsbandis),⁶ a radikális siita vallás (pl. Ali Shariati),⁷ az izmaelita tanok, az iszlám humanizmus, Kadhafi ezredes „Zöld Ösvénye” (egyrészt neo-szúfizmusa, másrészt anarchista-szindikalizmusa)⁸ vagy éppen Bosznia kozmopolita iszlám hite hat át. (Jegyezzük meg: nem azért említettük meg ezeket az elemeket, mert feltétlenül egyetértünk velük, csak hogy érzékeltesük, az iszlám nem a „fundamentalizmus” monolitja.)

A tolerancia, önkéntesség, egyenlőség, a társadalmi igazságosság iránti igény, az „uzsora” kritikája, a misztikus utópiák stb. hagyományából kialakulhat egy olyan új propaganda konstellációja az iszlámban, mely szilárdan szemben áll a numizsféra ismeretelméleti gyarmatosításával, s inkább az „empirikus szabadságra”, mint az iszlámon belül az elnyomást kritizáló ideológiákra irányul, ugyanakkor elkötelezett az iszlám kreativitásnak, zárkózott befelé irányultságának, harciaságának és stílusának. Az iszlámnak a képzelet beszennyezése elleni küzdelme, mely a kép szó szerinti eltakarásában mutatkozik meg, erőteljes stratégiai szerepet tölt be a dzsihádban – az, ami el van takarva, nem hiányzik és nem is láthatatlan, hiszen a fátyol éppen jelenlétének, képi valóságának, hatalmának a jele. Ami el van takarva, *nem látható*.

10. VOLKWAYS – NÉPUTAK

A zárt törzsi társadalmak nem annyira hegemon törekvésből, mint inkább kalandvágyból háborúznak, és ahogy P. Clastres rámutatott, az ilyen horizontális háború (mint minden más „primitív” szokás) valójában az „Állam” és vertikális építményének létrejöttével száll szembe: a szeparációval való szembenállásnak a formája ez – amit a törzs mindig veszélyes vagy „gonosz” eshetőségnek tart –, erőszak, mint a hatalom állandó újra felosztásáért folyó harc.

⁵ Mohamedán demokrácia – *A ford.*

⁶ Az egyik legjelentősebb szúfi rend, ami 1380-ban alakult. – *A ford.*

⁷ Ali Shariati (1933–1977) iráni szociológus és forradalmár. A XX. század egyik legnagyobb hatású iráni filozófusa és az iráni forradalom ideológusa. – *A ford.*

⁸ Kadhafi ezredes Zöld könyve alapján, ami egy három kötetes munka. 1975 és 1979 között jelent meg. – *A ford.*

A dzsihad nem az erőszak e formájának visszatérése, hanem saját elfojtott tartalmának dialektikus megvalósítása. Ez az elv nemcsak utópikus konstrukcióként teszi lehetővé a sokszínű különbségek egyesítését, de stratégiai csomagként is – mint „háborús gépezet”.

Gustav Landauer rámutat, hogy az ilyen csoportosulások, akár horizontálisan („föderálisan”), akár vertikálisan szerveződnek, nem absztrakt kategóriák, hanem a szó eredeti amerikai értelmében vett népek, „nemzetek”. Ezt a nézetet támadta és a hegémónia legrosszabb fajtájává torzította a közvélemény, de ez is menthető (ami egy külön „kaland”). (Újra kell olvasnunk Proudhont, Marxot, Nietzschét, Landauert, Fourier-t, Benjamint, Bahtyint, az IWW-et stb. – ahogy az EZLN⁹ újra olvassa Zapatát!)

Landauer arra is rámutatott, hogy az Állam belső viszony is, nem abszolútum. Amennyiben a hatalom a nemzeti térképről a „tisztá” Tókére tevődik át, a külső Állam fokozottan irrelevánssá válik mint az ellenállás fókusz. Nincs mód a „semlegességre”: egy zóna vagy része az egy világnak, vagy az ellenzéke lesz. Ha az ellenzéki zóna egybeesik bizonyos politikai entitásokkal, akkor a forradalomnak fontolóra kell vennie a politikai szövetséget. A nagyobb dzsihad – ami a hatalom belső viszonya ellen irányul – mindig ugyanaz marad, míg a kisebb – a külső viszonyok ellen irányuló – folyamatosan változtatja formáját.

(Vegyük figyelembe, hogy minden annak a megértésétől függ, hogy az autonómia és a szövetség – e két erő – nem szemben állnak, hanem kiegészítik egymást, sőt akár cinkosak; ha ez paradox, akkor a paradoxont kell megélnünk. Az etnikai tisztogatással és az erőszakos sovinizmussal a föderalizmus és a szolidaritás nézőpontjából kell szembeszállni, mert az ilyen reakció hegemon törekvése csak újratermeli az egy világ hegemoniáját (kegyetlenségét), sőt fokozza azt. És meg kell védeni a hiteles (nem-hegemon) különbséget, mert (vagy amennyiben) nem lehet vagy „nem szabad”, hogy eltörölje a kapitalizmus Molochja. Az autonómia föderalizmus nélkül legjobb esetben valószínűtlen, a legrosszabban reakciós, míg a föderalizmus autonómia nélkül azt az egyetlen értéket veszélyezteti, amely a dzsihadot egyesíti: az önmeghatározást vagy az „empirikus szabadságot”).

A stratégiai egyesülés szempontjából a komplexitás nem pusztán esztétikai kérdés, hanem szükségszerűség, ismeretelméleti partizán mozgalom vagy ellenállási zóna, a többértelműség birodalma, ahol a felkelés megtalálhatja a maga gazdaságát, hátországát. Minden „nemzet”, akár föderatív, akár hagyományos, és minden csoport, mely horizontálisan mozog ebben a közegben – tanácsok, bizottságok, szervezetek, fesztiválok –, valójában minden „független individuum” megfontolhatja a föderációt egy ad hoc anti-hegemon frontként az egyformaság és szeparáció önjelölt totalitásával szemben – a különbözőség és jelenlét világáért.

Bizonyos szempontból a jelenlét vagy szolidaritás ereje az „osztály” valóságán alapul, bár ha ezt a kifejezést alkalmazzuk, át kell gondolnunk jelentése sokszoros

⁹ Zapatista Army of National Liberation: A Nemzeti Felszabadítás Zapatista Hadserege – *A ford.*

átrendeződését és kaleidoszkópszerű átalakulását, mindazt, ami lefoszlott róla és újjá formálta, megfosztva XIX. századi vértzetétől, egy-világ téloszától és monokulturális esztétikájától: át kell gondolnunk tudományosságát, varázsának hiányát, fatalitását. Nemcsak „a zónák átproletarizálásáról” van szó, hanem az autonóm tudat láthatatlan és „természetes” elnyomásáról (és itt nagyon is számít a tudatosság).

11. FORRADALMI ÜDVÖZÜLÉSTAN

Ily módon a dzsihád által „megmentendő világ” nem csupán abból a Természetből áll, mely nem szenvedheti el a végső bezárást anélkül, hogy maga a tudat végzetesen el ne idegenedne minden „eredendő bensőségességétől”, de tartalmazza a kultúrát, a hiteles valamivé válás terét is: Tierra y Libertad.¹⁰ A földművelést tekinthetjük a természetes emberi gazdálkodástól (gyűjtögetés, vadászat, kölcsönösség) való tragikus elfordulásnak, sőt magában a megismerésben bekövetkezett katasztrofális fordulatnak. Felszámolásának gondolata azonban rejtett malthuziánus vagy akár biofób nihilizmust jelez, mely gyanúsán emlékeztet a gnosztikus öngyilkosságra. Az aléptímeny erkölcs egyben a megmentés erkölcs is (és fordítva), az új társadalom csírája mindig a régi burkában indul fejlődésnek. Bármit próbál is az egy világ elpusztítani vagy befeketíteni, az számunkra az organikus élet összetéveszthetetlen auráját jelenti – ez vonatkozik jelen „késő kőkorszakunk” teljes vértzetére is, még Fourier-i kifinomultságaira és szürrealista urbánusságára is (akár „jó gondolatnak” is tekinthetjük a „Civilizációt”, ha képesek vagyunk megszabadítani önnön ragadozó determinizmusától) – ez konzervativizmusunk lényege. Így mindezek ellenére, a Tőke mesterséges intelligenciájának kolosszális rombolása ellenére, a „megmentendő világ” olykor csak egy leheletnyi szatoriban látszik különbözni „ettől” a világtól. Ám éppen ebből a repedésből fakad radikális ellenzékiségünk. A millennium mindig a jelen pillanat kezdete – de egyben mindig egy világ vége is.

12. A REJTETT IMÁM

A dzsihád lényege: amikor az elnyomás az egyformaság és szeparáció szimultán, sőt paradox formáját ölti, akkor az ellenállás vagy ellenzék logikusan a különbözőséget és jelenlétet szegezi vele szembe – egy forradalmi paradoxont. Az identitás rizomatikusan sejtekre bomló társadalmát, mely az ellenállásnak ebből a túltelített logikájából ülededik le, bármely szempontból elgondolhatjuk – vertikálisan vagy horizontálisan, diakronikusan vagy szinkronikusan, etnikum vagy

¹⁰ Haza és Szabadság – *A ford.*

az esztétika szempontjából – a jelenlét egyetlen szükségszerű forradalmi anti-hegemón elve szerint.

Ellaposodott figyelmünk és ingerlékenységünk jelen állapota csak olyan ezoterekus középkori bűnökhöz hasonlítható, mint a lelki restség vagy a létfeledés: első örömmünk az lesz, amikor elképzelünk egy olyan hathatós propagandát, mint a gnosztikus „Hívó szó”, a bűnbánat és megtérés vagy „önmagunk meghaladásának” esztétikáját, egy soreli mítoszt – egy Millenniumot.

A Tőke vak panoptikuma végül is nagyon sérülékeny a „mágia” birodalmában – az események irányítása céljából manipulált képek, a „távolból folytatott hermetikus akciók” közegében. Ha a tong a tett új propagandájának egyik lehetséges formája, el kell ismernünk, hogy a pusztá esztétikai visszavonulás (az eltűnés mint a hatalom akarása) nem biztosít megfelelő meleget titkának kiköltéséhez. Minden, ami valaha tertium quid volt, most (vagy nemsokára) kapitulál, vagy pusztító tűzként felkel és szembeszáll az egypólusú, zárt globális világ vágy és képzelet manipulációjával.

De a forradalom előtti helyzetben a rejtettségből, láthatatlanságból fakadó taktikai előny újra esztétikává változtatja a forradalmi centralitást. A láthatatlan művészete nem oldódik fel a „totalitás képen alapuló diskurzusában” és ily módon az összes lehetséges formák közül egyedül ez válhatja be a művészet ezredfordulós ígérését, a világ megváltoztatását.

(Vegyük figyelembe, hogy a „művészet” kifejezést itt két különböző értelemben használjuk: az első értelemben talán romantikusan, amennyiben maga a művész dilemmáját és az „avantgárd” problémáját jelenti. A második értelem azonban megkísérli egy olyan praktikumban feloldani a művészet elkülönültségének kérdését, ami „normális”, és amely fedi a megélt tapasztalatot (valójában csaknem egybeesik vele). Hétköznapi és rendkívüli itt már nem állnak egymással szemben, sőt összejátszanak, egybeolvad körvonaluk. Elcsépelte közhely: a jól elkapott pillanat az élet szövete, az élet önmagával való telítődésének szövete: abban az értelemben, ahogy a hagyományos kultúrák nem látnak különbséget élet és művészet között. Csak abban az értelemben beszélhetünk „politikus művészetről”, amennyiben azt vizsgálja, hogy a Tőke olyan dolgok szétválasztásában mutatkozik meg számunkra, melyek „nem választhatók külön”. De ez minden „munkás” problémája, nemcsak a „kulturális munkásé” – ezért ebben az értelemben a művészet „forradalmi tettel” kezdi közelíteni az identitást.)

13. ELHÍVÁS ÉS VÁLASZ

Alig egy évtizede még Planetáris Munkagépezetnek vagy Látványosságnak tekinthettük az „ellenséget”, s így az ellenállást visszavonulásként vagy akár menekülésként is értelmezhetjük. Semmiféle nagy rejtélyes fátyol nem gátolt abban, hogy elképzeljük a termelés más, játékos és autonóm formáját, vagy a reprezen-

táció más, hiteles és örömteli módját. A nyilvánvaló cél az volt, hogy e formákra alapozva alternatív sejtmagokat teremtsünk (vagy fenntartsuk azokat) és az ellenállást taktikaként vessük be ezeknek a területeknek a védelmében (akár ideiglenes, akár permanens területekről legyen szó). Az aikidóban nincsen agresszió: az ember egyszerűen elmozdul a támadás ereje elől, mire a támadó ereje önmaga ellen fordul, és legyőzi magát. A Kapitalizmus ténylegesen is veszített csatát e taktikával szemben, részben mert hajlott a „harmadik erő” stratégiájára, részben mert képtelen volt ideológiai síkon megbirkózni saját belső ellentmondásaival (például a „demokráciával”).

Mára megváltozott a helyzet. A Kapitalizmus megszabadult saját ideológiai páncélzatától és többé nem kell teret engednie semmiféle „harmadik erőnek”. Bár egy aikido mester ki tudna térni a golyók elől, senki sem képes félreállni az egész harcteret elfoglaló hatalom támadása elől. Kívül maradás csak a „harmadik, a parazita” számára lehetséges, nem az egyedüli ellenálló számára. A Kapitalizmus ma már hadat üzenhet, és nyíltan ellenségként kezelheti valamennyi korábbi „alternatíváját” (beleértve a „demokráciát” is). Ebben az értelemben nem mi döntöttünk úgy, hogy ellenzék leszünk – minket választottak annak.

A kendóban azt mondják, nincsen defenzív mozdulat, vagy inkább hogy az egyetlen védekezés a támadás. A támadó azonban hátrányban van (egyensúlyvesztés), akárcsak az aikidóban: tehát mi a teendő? A paradoxon: ha megtámadnak, te üss elsőként. A mi „alternatíváink” többé már egyáltalán nem teoretikus lehetőségek, hanem élet-halál stratégiai pozíciók. A forradalom azonban nem egy kendó-meccs – és nem is moralitás játék. Úgy tűnik, taktikánkat nem annyira a történelem, mint inkább az a feltett szándékunk határozza meg, hogy benne maradjunk a történelemben, de nem „túléléssel”, hanem kitartással.

A „Mit kell tennünk?” kérdését kell forszíroznunk most, két okból is: először mert már ezernyi olyan szervezet létezik, amelyik legalisan de facto forradalmi célokért (legalább is a jó ügyért) küzd, de semmiféle szervező mítosz, semmiféle propaganda, semmiféle átalakító „forradalmi tudat” nem képes meghaladni a szeparáció reformista intézményét és az ideológiai elmeszesedést. Másodszor mert az „illegalitás” legtöbb fajtája kiábrándító módon ellen-produktivitásra és helyreállításra van ítélve éppen ugyanebből az okból – nincs tudatosság, főleg nincs metanoia,¹¹ nincs nem töredezett tudat. Ebben a helyzetben semmiféle egyesülés nem tűnik megvalósíthatónak és a dzsihádnak először és mindenekelőtt elméleti síkon kell saját történetiségét megérteni és artikulálni. „Forradalom előtti állapotról” beszélni most erős iróniát jelent, és az ilyen kifejezések (történelem mint „rémálom”) elkerülhetetlenül felidéznek a kérdést: Milyen jelek jelentek meg, melyik horizonton?

Ezen a ponton emlékeznünk kell rá, hogy a „tett propagandája” eredetileg a „jó ügyért” szállt síkra, beleértve az erőszakosakat is, az ideiglenes autonóm terület így

¹¹ A test, lélek és szellem teljes átalakulása (görög) – *A ford.*

nemcsak önmagában őrzi meg értékét, hanem a megélt tapasztalat történetisége folytán is, talán a tette-váltott-propaganda miatt. A felkelést ennél fogva egy „permanens autonóm terület” felvetésének is tekinthetjük, és sok ilyen csoport egyesülése kitenné a „millennium” formáját. Itt még a „visszavonulásnak” is lehetne taktikai értéke – feltéve, hogy koordinált és tömeges méreteket öltő harcként folyik: „a forradalmi béke”.

Egy ilyen tervnek már a felvetése is azonnal megmutatja, milyen messze vagyunk a megvalósítástól. Miközben szeretnénk átadni magunkat az „akció” utáni nyers egzisztenciális készletünknek vagy legalább valamiféle „anti-pesszimizmusnak”, látható, hogy ezen a ponton reális taktikáról vitatkozni végzetesen és nevetségesen korai. Emellett, a „Mit kellene tennem?” kérdése talán a leginkább közvetített kérdés, amire garantáltan nincs válasz.

Ilyen ostobák vagyunk, hogy öt évbe telt mindezt kigondolni. Mindent újra kell gondolnunk, ami valaha „harmadik út” volt annak fényében, hogy egy világgal állunk szemben, nem kettővel. Ha az ellenállás civódó nosztalgiába fulladt (1968 éppoly „tragikus” lett számunkra, mint az összes többi kudarc), ha a baloldali rosszkedvűség és a fasiszta partikularizmus ilyen vonzerővel bír a kimerült radikálisoknak stb., az azért van, mert önmagunk számára is elmulasztottuk tisztázni a tény: hogy a Tőke, abszolútnak kinevezve magát és erre egy világot építve, újra életre hívta régi nemeziséit (noha az annyira megszegyenült a XX. századtól és oly halott és oly üres volt), hogy teljesen új inkarnációban kellett visszahívni – mindennek a végső védelmében, ami nem globalizálható – a forradalmat, a dzsihádot.

New York/Dublin

1996. szeptember 1.

(Figyelem: Szövegemnek ez a változata (mely nem feltétlenül a végleges) a következő csoportok kritikájával és segítségével született: The Libertarian Book Club /New York/, Autonomedia /Brooklyn/ és a Garden of Delight /Dublin/; a nézetek azonban az enyémekek, nem az övék.)

(Hakim Bey: Millennium. In: H. B.: Millennium. New York, Autonomedia & Garden of Delight, 1996, 29–55. A fordítás a javított, internetes kiadás alapján készült: <http://www.hermetic.com/bey/millennium/millennium.html>)

Fordította: Ivacs Ágnes